

VONDST VAN DE BLAUWE TUINPLATWORM *CAENOPLANA COERULEA* IN NEDERLAND (PLATYHELMINTHES: GEOPLANIDAE)

Sytske de Waart

De blauwe tuinplatworm *Caenoplana coerulea* werd in het voorjaar van 2018 voor het eerst in Nederland gesignaleerd. In een kas in Nijmegen werden 28 exemplaren gevonden. De blauwe tuinplatworm is een exoot, die oorspronkelijk uit Australië komt, maar in steeds meer Europese landen opduikt. Waarschijnlijk wordt hij verspreid via de internationale potplantenhandel. Het is, net als andere exotische landplatwormen, een generalistische predator en vanwege het invasieve karakter worden ze als een bedreiging gezien voor inheemse slakken en regenwormen. Alertheid is dus geboden.

INLEIDING

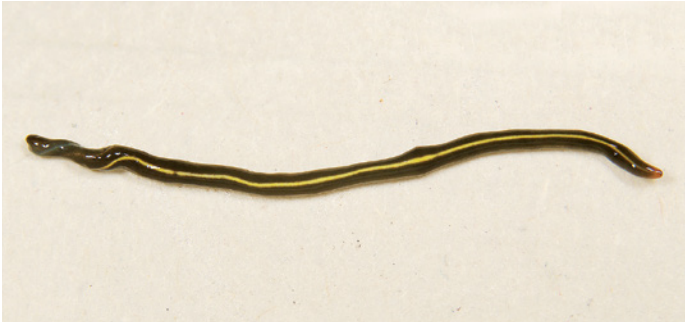
Platwormen (familie Geoplanidae) komen in Nederland vooral in zoet water voor, maar enkele soorten zijn aangepast aan het leven op land. Op andere continenten zijn landplatwormen veel talrijker. In totaal zijn ruim 900 soorten beschreven, vooral uit (sub)tropische streken in Zuidoost-Azië, Australië, Nieuw-Zeeland, Zuid-Amerika en delen van Afrika. In Europa en Noord-Amerika komt slechts een handjevol inheemse soorten voor. In Nederland zijn twee inheemse soorten landplatwormen bekend: *Rhynchodemus sylvaticus* (Leidy, 1851) en *Microplana terrestris* (Müller, 1774).

Jones & Sluys (2016) beschreven een nieuwe soort uit Engeland en Nederland: *Marionffyfea adventor*. In juli 2014 werd *Caenoplana bicolor* (Graff, 1899), een exotische soort uit Australië, voor het eerst waargenomen, in een tuin in Castricum. In 2017 en 2018 volgden meer waarnemingen van deze soort. *Bipalium kewense* (Moseley, 1878) komt ook voor in kassen in Europa, maar hier zijn nog geen Nederlandse waarnemingen van bekend. In 2018 vond Andele Boorsma de blauwe tuinplatworm *Caenoplana coerulea* (Moseley, 1877) in een kas in Nijmegen. In dit artikel wordt informatie over deze nieuwe soort voor Nederland bijeengebracht.

Figuur 1. *Caenoplana coerulea*, kop met oogjes aan de rand. Foto Roy Kleukers.

Figure 1. *Caenoplana coerulea*, head with multiple lateral eyes. Photo Roy Kleukers.

Figuur 2. *Caenoplana coerulea*.
Foto Roy Kleukers.
Figure 2: *Caenoplana coerulea*.
Photo Roy Kleukers.

NEDERLANDSE VONDSTEN

Op 21 maart 2018 werden de eerste exemplaren van de blauwe tuinplatworm aangetroffen onder plantenpotten in een warme kas van de Pompekliniek in Nijmegen (Amersfoortcoördinaten 185-425) (fig. 4). Ook in mei 2019 werd de blauwe tuinplatworm regelmatig in dezelfde kas aangetroffen. Gevonden exemplaren worden gedood door overgieten met kokend water, dus het ging met zekerheid steeds om verschillende dieren. De soort plant zich hier dus voort. Er is ook buiten de kas gezocht, maar daar is de blauwe tuinplatworm niet aangetroffen. De meest voorkomende prooi van de worm lijkt de in de kas veel voorkomende Spaanse aardslak *Lehmannia valentiana* (Férussac, 1822) te zijn (pers. med. Andele Boorsma).

HERKENNING

De blauwe tuinplatworm is als volwassen dier 8-10 cm lang en 2-3 mm breed. Het dier is donkerblauw met een crèmekleurige lengtestreep op de rug (fig. 2). De spitse kop is vaak roze-oranje met een rij met oogjes langs de rand van de kop (fig. 1). De onderzijde van het lichaam is lichter van kleur (Australian Faunal Directory, zonder jaar).

VERSPREIDING

Caenoplana coerulea komt oorspronkelijk uit Oost-Australië (Justine et al. 2018), maar is als gevolg van menselijke activiteiten geïntroduceerd in Nieuw-Zeeland, de Verenigde Staten, het

Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Argentinië en Spanje (fig. 3). Na introductie kan de soort zich snel uitbreiden. Sinds de onopzettelijke introductie in de vs vóór 1943, heeft het dier zich bijvoorbeeld snel verspreid over het oosten van het land. Of deze snelle expansie te wijten is aan een hoge verspreidingscapaciteit of aan onafhankelijke introducties is niet bekend (Breugelmans et al. 2012).

BIOTOOP

De blauwe tuinplatworm houdt zich net als andere landplatwormen op in vochtige en schaduwrijke plaatsen dicht bij de grond. Hij wordt gevonden onder stenen en rottend hout in regenwouden, maar ook op vochtige plaatsen in boomrijke tuinen, of, zoals in Nijmegen, in (sub)tropische kassen. Ook in het herkomstgebied (Australië) is de verspreiding van *C. coerulea* beperkt tot gebieden met een hoge luchtvochtigheid (Breugelmans et al. 2012). De blauwe tuinplatworm heeft als exoot warmte nodig, maar het is bekend dat exotische landplatwormen in koudere streken kunnen overleven door zich in te graven in de bodem (Justine et al. 2018).

SCHADELIJKHEID

De afgelopen decennia duiken er steeds meer exotische landplatwormen op in West-Europa, waarschijnlijk vooral geïntroduceerd via aarde van ingevoerde potplanten. Deze soorten blijken zich niet te beperken tot kassen en tuincentra, maar

Figuur 3. Verspreidingskaart *Caenoplana coerulea*, gebaseerd op Australian Faunal Directory (geen jaar), Luis-Negrete et al. (2011) en Breugelmans et al. (2012).

Figure 3. Records of *Caenoplana coerulea*, based on Australian Faunal Directory (no year), Luis-Negrete et al. (2011) and Breugelmans et al. (2012).

Figuur 4. Vindplaats *Caenoplana coerulea* in Nederland.
Figure 4. Record of *Caenoplana coerulea* in the Netherlands.

kunnen zich soms ook buitenshuis handhaven. Omdat landplatwormen grote hoeveelheden regenwormen en slakken kunnen eten, hebben ze een grote invloed op het bodemleven, zowel in de natuur als in landbouwgebieden. Onderzoekers waarschuwen dat de gevolgen van introducties van landplatwormen onvoldoende onderkend worden door beleidsmakers en pleiten voor actie in Europa en de Verenigde Staten (Justine et al. 2014, 2015, Sluys 2016). In het buitenland is de aandacht voor exotische landplatwormen al groeiende. Zo wordt de Nieuw-Guineese landplatworm *Platydemus manokwari* door de IUCN tot de 100 ergste invasieve soorten aangemerkt, en staat de Nieuw-Zeelandse landplatworm *Arthurdendyus triangulatus* op de nominatie om bij de derde uitbreiding op de EU Unielijst van invasieve exoten geplaatst te worden (European Commission, zonder jaar).

OPROEP

Gezien de mogelijke schadelijkheid voor inheemse slakken- en regenwormpopulaties is het van groot belang dat waarnemingen van exotische landplatwormen worden gemeld, zodat er in onderzoek,

beleid en beheer rekening mee gehouden kan worden. Gebruik hiervoor zoveel mogelijk de invoerportals Waarneming.nl en Telmee.nl of stuur een mail aan eis@naturalis.nl.

DANKWOORD

Andele Boorsma wordt bedankt voor het vinden en doorgeven van de vondst van blauwe tuinplatwormen in een Nijmeegse kas, Roy Kleukers voor de mooie foto's en Ronald Sluys voor de bevestiging van de determinatie.

LITERATUURLIJST

- Australian Faunal Directory zonder jaar. Atlas of Living Australia: *Caenoplana coerulea*. – Bie.ala.org.au. [geraadpleegd 16.11.2019]
- Breugelmans, K., J.Q. Cardona, T. Artois, K. Jordaen & T. Backeljau 2012. First report of the exotic bluebland planarian, *Caenoplana coerulea* (Platyhelminthes, Geoplanidae), on Menorca (Balearic Islands, Spain). – *ZooKeys* 199: 91-105.
- European Commission zonder jaar. Invasive Alien Species, – ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien. [geraadpleegd 16.11.2019]
- Jones, H. D. & R. Sluys 2016. A new terrestrial planarian species of the genus *Marionfyfea* (Platyhelminthes: Tricladida) found in Europe. – *Journal of Natural History* 50: 2673-2690.
- Justine, J.-L., D. Gey, P. Gros & J. Thévenot 2014. The invasive New Guinea flatworm *Platydemus manokwari* in France, the first record for Europe: time for action is now. – *PeerJ*. 2014 Mar 4;2:e297.
- Justine, J.-L., L. Winsor, P. Barriere, C. Fanai, D. Gey, A.W. Kien Han, G. La Quay-Velázquez, B. P. Yi-Hann Lee, J.-M. Lefevre, J.-Y. Meyer, D. Philippart, D.G. Robinson, J. Thévenot & F. Tsatsia 2015. The invasive land planarian *Platydemus manokwari* (Platyhelminthes, Geoplanidae): records from six new localities, including the first in the USA. – *PeerJ* 3:e1037
- Justine, J., L. Winsor, D. Gey, P. Gros & J. Thévenot 2018. Giant worms *chez moi!* Hammerhead flatworms (Platyhelminthes, Geoplanidae, *Bipalium* spp., *Diversibipalium* spp.) in metropolitan France and overseas French territories. – *PeerJ* 6: e4672.
- Luis-Negrete, L.H., F. Brusa & L. Winsor 2011. The blue land planarian *Caenoplana coerulea*, an invader in Argentina. – *Revista Mexicana de Biodiversidad* 82: 287-291.
- Sluys, R. 2016. Invasion of the flatworms. – *American Scientist* 104: 288-295.

SUMMARY

A record of the blue garden flatworm *Caenoplana coerulea* in the Netherlands (Platyhelminthes: Geoplanidae)

The blue garden flatworm *Caenoplana coerulea* is reported for the first time in the Netherlands in the spring of 2018, 28 individuals were found in a greenhouse in Nijmegen. The blue garden flatworm is an exotic, invasive species, which originates from Australia, but is recorded in more and more European countries. Dispersion of these worms is facilitated by the trade in ornamental and garden plants. Because of the invasive nature of this generalist predator, these, and other exotic planarians, are seen as a threat to native snail and earthworm populations.

S.A. de Waart
Utrecht
eis@naturalis.nl